

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ-ДОБРОТВОРЦЯ

Постать академіка Івана Андрійовича Зязюна є в українській педагогіці однією з найбільш значних, адже ним вписано власну сторінку в історію розвитку вітчизняної педагогічної науки. Вченому присвячені статті в енциклопедичних, наукових і навчальних виданнях як фундатору нового педагогічного напрямку – теорії та історії педагогічної майстерності, де предметом наукового дослідження стає особистість і неповторна педагогічна дія вчителя. Немає педагогіки без педагога, стверджує академік І. Зязюн, оскільки педагогічні цілі й завдання реалізуються у педагогічній діяльності, лише переломлюючись крізь призму особистості вчителя. І цими словами вчений протистоїть не лише «бездітній», але й «безпедагогічній» педагогіці як затеоретизованій, «мертвій», а тому надієвій на практиці сукупності схоластичних знань і положень.

Науково-дослідницькі пошуки академіка І. Зязюна спрямовані передусім на розв'язання проблем вітчизняної освіти в умовах глобалізаційних соціокультурних впливів, євроінтеграційної

векторності, технологічних модернізаційних змін. Учений глибоко переконаний, що освіта «є життєво важливою функцією. Без неї немає суспільства. Вона виконує водночас культурні, суспільні, економічні, естетичні, етнічні функції... Вона забезпечує спадковість у суспільстві і передачу досвіду, нагромадженого людством за всю історію, передає знання, створює ноу-хау і необхідні норми, а також досвід нових пошуків і досягнень в культурі, техніці, технології» [2, с. 5]. У цьому контексті ключовою постаттю освітнього простору є Учитель – Майстер, Особистість, Людина. Саме проблемі становлення духовно розвиненої, інтелектуально загартованої, емоційно багатой, естетично спрямованої, креативної особистості педагога на засадах гуманізму, Педагогіки Добра присвячено понад 1100 наукових і методичних праць ученого-філософа і педагога.

Науково-творчий шлях академіка І. Зязюна є своєрідною ретроспективою становлення наукової школи філософії і практики педагогічної майстерності, яка, за визначенням ученого-філософа, є «наукою і мистецтвом педагогічної дії». Зважаючи на специфіку педагогічної діяльності в умовах сучасних інноваційних процесів в освіті, диверсифікації її змісту, варіативності типів навчально-виховних закладів, Іван Андрійович визначає педагогічну майстерність як «стійку систему теоретично осмислених і практично виправданих педагогічних дій і операцій, які забезпечують високий рівень педагогічної взаємодії між викладачем і його учнями» [5, с. 47]. Саме тому провідними компонентами педагогічної майстерності сучасного педагога ним визначено: знання і високий рівень загальної культури (загальнонаукові знання, наукова ерудиція, розуміння психології учнів, оволодіння сучасною дидактичною системою, теорією учіння і виховання, методикою викладання свого предмету); практичні вміння й навички (гностичні, предметні, професійні); професійно необхідні якості педагога (громадянські і політичні якості, спрямованість особистості, висока інтелектуальна активність і пізнавальна самостійність, педагогічні здібності, культура мови і мовленнєві навички) [5].

Унікальність науково-методологічної парадигми педагогічної майстерності І. Зязюна полягає в окресленні домінуючої ролі в ній естетичних та етичних засад педагогічної дії. Власне цей вимір

педагогічної майстерності вчителя базується на антропологічній ідеї філософії освіти. Її суть, на думку Івана Андрійовича, полягає в тому, що «людина, її свідомість не вичерпується раціональністю. Вони зумовлюються потребами, емоціями, почуттями, інтуїцією, підтримуються глибинами безсвідомого. Пізнання, одна з функцій свідомості, розгортається як цінність, любовне відношення до світу, яке співприродне людині, пов'язує її з Божим актом любові – загальною основою ставлень людини до світу речей і явищ буття» [3, с. 17].

Серед якісних показників педагогічної майстерності вчителя І. Зязюн визначає морально-естетичні якості, які зумовлюють його професійну спрямованість та особистісні пріоритети: *«моральність педагога як зразок поведінки для вихованців, хоч в цілому роль, що відводилася йому, була незначною – він лише передавач знань шляхом використання правильної методи; естетичність як необхідне постійне вміння вчителя включати в процес педагогічної дії позитивні почуття прекрасного і піднесеного, рідше – комічного, наповнюючи дію потребою-спонукою кожного учня до набуття статусу суб'єкта педагогічної дії»* [4, с. 368]. Це філософське розуміння проблеми розвитку особистості вчителя на засадах забезпечення етико-естетичної спрямованості освіти і самоосвіти є основою педагогічного кредо ученого та його віри у відродження духовності, естетизму соціуму, глобального відчуття краси в сучасному освітньому просторі подібно до епохи європейського Відродження [6, с. 10-11].

У цьому контексті вчений-педагог порушує проблему зорієнтованості освіти на глобальну мету – формування «людини культури» – і вчителя, і його учня (студента) як суб'єкта педагогічної дії. Ґрунтується ця ідея на провідних положеннях, що визначають різні аспекти «людини культури»: 1) вільної особистості, здатної до самовизначення у світі культури, з притаманними їй якостями громадянина; 2) духовної особистості, здатної до виховання і самовиховання духовних потреб, зокрема в пізнанні, рефлексії, красі, спілкуванні, в пошуку сенсу життя, щастя, в прагненні до ідеалу; 3) адаптивної особистості, здатної до життя в умовах діалогу культур, ринкової економіки і т.п. [1, с. 35]. Етико-естетичні імперативи педагогічної майстерності визначають цілісність особистості вчителя, його педагогічну культуру, його

внутрішню потребу в самоосвіті та саморефлексії, яка на практиці виявляється в довершеному педагогічному впливі на духовний, емоційний, естетичний, інтелектуальний розвиток учня.

Методологічні й теоретичні підходи академіка І. Зязюна лягли в основу дослідницьких пошуків його учнів, вже відомих в Україні та зарубіжжі науковців. За усієї різноманітності й диференційованості проблематики їхніх наукових досліджень, усім їм притаманний єдиний науковий і методологічний підхід, єдиний стиль наукового мислення, що дає підстави стверджувати про сформовану наукову школу педагогічної майстерності академіка І. Зязюна, у якій стратегічним напрямом є дослідження естетичних та етичних основ становлення педагога-майстра. Зокрема це проблеми: обґрунтування етико-естетичних функцій мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (О. Отич); психологічних механізмів духовного розвитку особистості, формування духовної еліти суспільства (Е. Помиткін); морально-правової відповідальності педагога (Г. Васянович); теоретичних і практичних засад розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів (О. Шестоपालюк); дослідження зарубіжних технологій підготовки вчителя до естетичного виховання учнів (М. Лещенко); організації самостійної пізнавальної діяльності вчителя крізь призму ціннісних, естетичних передумов становлення особистості (М. Солдатенко); визначення естетико-етичних механізмів творчого розвитку вчителя образотворчого мистецтва (С. Коновець) та ін.

Актуальність проблеми обґрунтування естетичних та етичних засад педагогічної майстерності сучасного педагога в умовах глобалізаційних процесів, нівелювання національно-культурних здобутків українського народу, всезагальної аксіологічної кризи українського соціуму, зокрема його освітнього простору, зумовили ініціативу академіка І. Зязюна та наукового колективу Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України щодо перейменування відділу мистецької освіти Інституту на відділ педагогічної естетики та етики (2007 р.). Посилення уваги науковців цього відділу до проблем педагогічної естетики та етики в контексті виконання планової теми НДР «Естетичні та етичні засади особистісного розвитку педагога» (2008-2010 рр.) сприяло

теоретичному обґрунтуванню естетико-педагогічних підходів, а також розробленню й експериментальній перевірці естетично та етично орієнтованих розвивальних технологій навчання й виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Починаючи з 2011 року, співробітники відділу працюють над проблемою «Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів» (2011-2013 рр.). Вибір означеної теми науково-дослідної роботи зумовлений тим, що лише на засадах естетичних та етичних ідеалів і цінностей уможливується розвиток педагогічної майстерності викладача як носія морально-естетичних якостей, здатного формувати моральну особистість, яка прагне і вміє жити й творити за законами Істини, Добра, Краси.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження цих проблем є філософсько-антропологічні засади Педагогіки Добра І. Зязюна, для якого справою всього життя стало удосконалення педагогічної майстерності вчителя, знаходження оптимальних шляхів формування його особистості на підвалинах духовності, культуровідповідності, моральності, естетики світосприйняття та світовідчуття.

З метою реалізації ідей Івана Андрійовича щодо необхідності обґрунтування етичних і естетичних засад розвитку педагогічної майстерності вчителя співробітниками відділу педагогічної естетики і етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України спільно з викладачами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (цей унікальний заклад є своєрідною Альма-матер наукової школи педагогічної майстерності академіка І. Зязюна!) започатковано видання збірника наукових праць «Естетика і етика педагогічної дії». У ньому вчені й педагоги-практики мають можливість висвітлювати результати власних наукових пошуків із проблем теорії, практики, історії мистецької освіти, обґрунтування етико-естетичних основ формування педагогічної майстерності фахівців, визначення психологічних механізмів, регулятивів педагогічної дії й професійного становлення вчителя тощо.

Власне науково-педагогічний досвід І. Зязюна, концептуальні положення його теорії педагогічної майстерності уможливають глибокі наукові пошуки молодих і зрілих педагогів, впливають на

рефлексивне осмислення ними сучасних проблем трансформації освіти в українському та світовому контекстах.

Вітаючи Вас із Ювілеєм, дорогий Іване Андрійовичу, висловлюємо Вам, нашому Вчителеві-Добротворцю, найщиріші слова вдячності, найпалкішу нашу любов і найкращі побажання нових творчих злетів, довголітнього мудрого слова і великого людського щастя!

Список використаної літератури

1. Зязюн І.А. Естетичні засади розвитку особистості / І.А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості: [монографія] / за ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – С. 14-36.
2. Зязюн І.А. Нові технології підготовки педагога в Україні / І.А. Зязюн // Psychologiczne i pedagogiczne podstawy kształcenia specjalistów w warunkach integracji europejskiej. – Kielce. Т 1. – 2004. – 336 с.
3. Зязюн І.А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти / І.А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць / за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 15-30.
4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: [монографія] / І.А. Зязюн. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Зязюн І.А. Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії / І.А. Зязюн // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: [монографія]. – К., 2003. – С. 11-55.
6. Каракоз С. Інтелігент духу (Бесіда з акад. АПН І. А. Зязюном) // Освіта. – 2003. – №13. – С. 10-11.

*Редакційна колегія
збірника наукових праць
«Естетика і етика педагогічної дії»*